

Aktier utan aktiebrev – en blind fläck i bolagsrätten?*

GÖRAN MILLQVIST**

1. Inledning. Vad är problemet?

Hur erhålls sakrättsligt skydd vid överlåtelse eller pantsättning av aktier som inte finns upptagna i avstämningsregister och för vilka aktiebrev inte har utfärdats? Denna fråga, avseende en förvärvares eller panthavares skydd för sitt förvärv av kupongaktier¹ som inte manifesterats i aktiebrev gentemot andra pretendenter till aktierna eller i överlåtarens eller upplåtarens konkurs eller vid utmätning hos denne, är en fråga som återkommer med olika mellanrum för prövning, både i praktiken och inom rättsvetenskapen. Den får dock inte något definitivt svar förrän lagstiftaren bestämmer sig och anger vad som ska gälla eller Högsta domstolen (HD) får möjlighet att avge ett svar. Problemet är att uttryckliga regler för uppkomsten av sakrättsligt skydd i olika kollisionsfall endast finns för avstämningsaktier i 6 kap. lagen (1998:1479) om värdepapperscentraler och kontoföring av finansiella instrument (LVKF), och för *aktiebrev* i privata bolag i 6 kap. 8 § aktiebolagslagen (2005:551) (ABL) med hänvisning till 13, 14 och 22 §§ skuldebrevslagen (1936:81) (SkbrL). Samtidigt förekommer det att olika transaktioner avseende kupongaktier genomförs utan att några aktiebrev har utställts. Det kan exempelvis vara fråga om transaktioner där inga aktiebrev alls ställts ut eller utställda brev förkommit och dödningsförfarande igångsatts och pågår eller transaktioner som avser både befintliga och eventuella framtida aktier efter emission men där de senare inte blir manifesterade i aktiebrev.

* Har tidigare publicerats i Festskrift till Rolf Skog, Norstedts Juridik (2021) s. 935 ff.

** Professor i civilrätt vid juridiska fakulteten, Stockholms universitet, tillika föreståndare för Stockholm Centre for Commercial Law.

¹ Här används uttrycket kupongaktier för aktier i bolag som inte är avstämningsbolag, oberoende av om de uttryckts i aktiebrev eller inte.

Det föreligger inget tvång enligt ABL att utfärda aktiebrev, 6 kap. 1 § ABL.² Lagen skiljer mellan aktie och aktiebrev. *Aktiebrevet* är ett värdepapper som följer reglerna för löpande skuldebrev genom hänvisningen i 6 kap. 8 § ABL, men vad som gäller för *aktie* i de frågor som regleras i skuldebrevslagen, går inte att utläsa ur ABL, förutom att aktie som huvudregel är fritt överlåtbar, enligt portalstadgandet i 4 kap. 7 § ABL. Det fysiska innehavet av aktiebrev är inte någon nödvändig betingelse för aktieägarens rätt gentemot bolaget (dennes förvaltningsbefogenheter). I den delen är det anteckning i aktieboken om innehav av aktier i bolaget som är avgörande, jfr 4 kap. 37 § ABL.

I 6 kap. 8 § ABL regleras uttryckligen endast det fallet att *aktiebrev* överlåtes eller pantsättes. Frågan är om detta stadgande är exklusivt, så att det utesluter andra möjligheter till sakrättsligt fullbordade förvärv, eller om det endast reglerar fallet då aktiebrev finns utfärdade och därmed ska överlämnas i samband med överlåtelse och pantsättning men lämnar öppet vilka regler som annars gäller.

2. Spåren bakåt i lagstiftningshistorien

I lagberedningens förslag till aktiebolagslag 1941, fanns ganska utförliga regler om effekterna av brevlösa aktietransaktioner i 41 och 42 §§.³ Huvudprincipen i dessa regler var att brevlösa aktier närmast var att jämställa med enkla fordringar och att *denuntiation till bolaget* var relevant åtgärd för sakrättslig verkan för överlåtelse och pantsättning. Här förordades en analogi med 31 § SkbrL. Någon lagstiftning kom dock inte till stånd i dessa delar.⁴

² Jfr härtill för samma ståndpunkt enligt äldre rätt Håkan Nial, Om aktiebrev och andra aktierättsliga dokument, P. A. Norstedt & Söner, Stockholm 1929, s. 8 ff. och Curt Olsson, Aktieförvärvares rätt i förhållande till bolaget, Akademiska Bokhandeln, Helsingfors 1949, s. 26 f.

³ SOU 1941:8 Förslag till lag om aktiebolag m.m. I Lagtext, s. 19 ff., och SOU 1941:9 Förslag till lag om aktiebolag m.m. II Motiv, s. 174 ff. Reglerna var föranledda av möjligheten att enligt förslaget 3 § 4 st. i bolagsordningen ange att inga aktiebrev skulle utfärdas, se SOU 1941:8 s. 1.

⁴ I SOU 1942:47 Lagrådets utlåtande över lagberedningens förslag till lag om aktiebolag m.m., s. 12 f., ansåg Lagrådet att det inte förelåg något större praktiskt behov av att tillåta en bestämmelse i bolagsordningen som innebar att aktiebrev inte fick utfärdas. I övrigt kommenterades inte Lagberedningens synpunkter, jfr a. SOU s. 21 ff. I prop. 1944:5 med förslag till aktiebolagslag m.m., s. 215, följdes Lagrådets rekommendation men med det tillägget att det inte förelåg någon skyldighet för aktiebolag att utfärda aktiebrev. I övrigt

Lagberedningen baserade sitt förslag på att dittills gällande rätt ansågs medge transaktioner i aktier utan aktiebrev enligt samma regler som för enkla fordringar.

”Enligt svensk rätt föreligger ej hinder mot överlåtelse av aktie, innan brev eller annan aktiebolagsrättslig urkund av liknande natur utgivits rörande aktien, överlåtelsen och dess rättsverkningar torde i sådant fall huvudsakligen vara att bedöma efter de regler som gälla beträffande överlåtelse av fordran. Numera lär i vidsträckt omfattning en analog tillämpning böra ske av de bestämmelser rörande överlåtelse av enkla skuldebrev som finnas upptagna i skuldebrevslagen. Sålunda måste i förhållandet mellan överlåtare och förvärvare själva avtalet vara avgörande, medan förvärvaren, i överensstämmelse med vad som stadgas om enkelt skuldebrev i 31 § nämnda lag, torde vara skyddad mot överlåtarens borgenärer först när bolaget underrättats om överlåtelsen. Även pantsättning av aktien torde kunna ske genom avtal och underrättelse till bolaget. Vid överlåtelse eller pantsättning till flera godtroende synes i överensstämmelse med nyssnämnda stadganden den rättshandling äga företräde, om vilken underrättelse (denuntiation) först ägt rum.”⁵

Vid tillkomsten av 1975 års ABL förekom inte några uttalanden angående verkan av brevlösa aktietransaktioner. Vid den tiden verkar det inte ha föresvävat lagstifaren att någon annan möjlighet än utnyttjandet av föreskrifterna i 2 kap. SkbrL var möjlig.⁶

I prop. 2004/05:85 med förslag till ny aktiebolagslag gjordes vissa uttalanden angående aktiebrevslösa transaktioner i anledning av det förslag till avskaffande av aktiebrev som lades fram i SOU 2001:1.

”I anslutning till sitt förslag om ett aktieägarregister har kommittén också diskuterat en modell där aktiebrevens funktion i de angivna avseendena har övertagits av anteckningar i aktieboken. I den modellen skulle anteckningarna i aktieboken vara rättsgrundande och ersätta överlämnandet av aktiebrevet. Modellen skulle vidare innebära att de ekonomiska rättigheter som i dag utövas mot uppvisande av aktiebrevet i stället skulle få utövas av den som är införd som aktieägare i aktieboken. Aktieboken skulle alltså föras av bolaget, med styrelsen som ansvarig. Den angivna modellen – som kommittén främst sett som en möjlig övergångs-

gjordes inga uttalanden angående överlåtelse eller pantsättning av aktie, till skillnad från aktiebrev, jfr a. prop. s. 244 ff.

⁵ SOU 1941:9 s. 174 f. noter med hänvisning till tysk litteratur här utelämnade. I övrigt angavs inga källor.

⁶ Se prop. 1975:103 förslag till aktiebolagslag m.m., s. 228 ff., särsk. s. 231, och 320 f., SOU 1971:15 Förslag till aktiebolagslag m.m., s. 165 ff.

reglering på vägen till ett system med ett centralt aktieägarregister – har dock fått ett blandat remissmottagande. För vår del är vi för närvarande inte beredda att förorda den.

Vi föreslår därför att systemet med aktiebrev tills vidare får bestå. I likhet med kommittén ser vi inte heller någon anledning att föreslå annat än marginella sakliga ändringar av de närmare reglerna om aktiebrev. Vi återkommer till dessa i författningsskomentaren.⁷

Aktiebolagskommittén tog också, i samband med diskussionen av det önskvärda i att avskaffa aktiebrev helt och hållet och övergå till ett kontoföringssystem för alla aktiebolag, upp det fallet att utfärdade aktiebrev kan förkomma.⁸ Här påpekades de risker för förlust en förvärvare tar om hen förvärvar aktier där aktiebrev förkommit och således inte kan erhålla tradition av breven. Då föreligger varken omsättningsskydd eller borgenärsskydd. Det gjordes ingen antydning i detta sammanhang om att denuntiation till bolaget skulle kunna ersätta traditionskravet. För det fall inga aktiebrev alls utfärdats beskrev dock Aktiebolagskommittén på annan plats hur *gentemot bolaget* verksamt denuntiation kunde gå till, men diskuterade inte vilken sakrättslig verkan en sådan denuntiation kunde ha.⁹

Frågan var föremål för förnyad utredning och förslag 2009 men ledde inte heller då till lagstiftning.¹⁰ Utredningen om ett enklare aktiebolag beskrev rättsläget på följande sätt:

”Av 6 kap. 8 § ABL framgår att aktiebrev ska betraktas som löpande skuldebrev enligt lagen (1936:81) om skuldebrev. Detta innebär att sakrättsligt skydd uppstår genom tradition av aktiebrevet. En oklarhet med dagens system är vad som gäller sakrättsligt vid överlåtelse eller pantsättning av aktie om något aktiebrev inte utfärdats. Det kan ifrågasättas om det är möjligt att skydda sig genom att bli införd i aktieboken, genom överlåtelseavtalet eller i analogi med reglerna i skuldebrevslagen om överlåtelse av enkla skuldebrev och enkla fordringar, genom denuntiation till bolaget. Rättsläget är oklart på denna punkt.”¹¹

⁷ Prop. 2004/05:85 s. 288 ff.

⁸ SOU 2001:1 Bilaga, Aktieägarregister, s. 131.

⁹ Se SOU 2001:1 Bilaga, Aktieägarregister, s. 95. – ”Om aktieägarna väljer att avstå från aktiebrev leder det till en ordning som innebär att bolagets styrelse i aktieboken antecknar förändringar mot företeende exempelvis av köpebrev, bodelnings- eller arvsskifteshandlingar och andra dokument som styrker anmälares påstående att han är ny aktieägare i bolaget.”

¹⁰ SOU 2009:34 Förenklingar i aktiebolagslagen m.m., Slutbetänkande av Utredningen om ett enklare aktiebolag.

¹¹ A.a. s. 189.

Utredningen föreslog att aktiebrev skulle avskaffas och denuntiation till styrelsen med införeling i aktieboken skulle utgöra relevant sakrättsligt moment vid överlåtelse och pantsättning av kupongaktie. I prop. 2013/14:86 förklarade dock regeringen varför denna reform inte borde genomföras. Det skulle enligt regeringen innebära alltför stora risker för ägare och panthavare att vara beroende av bolagsstyrelsen för sin rätt. Styrelsens hantering av mottagna denuntiationer (införeling i aktieboken) skulle avgöra en förvärvares eller panthavares rättsställning och sakrättsliga skydd, vilket ansågs alltför riskabelt.

”Sammanfattningsvis menar regeringen att övervägande skäl talar för att det nuvarande systemet tills vidare behålls. Ett avskaffande av aktiebrev, antingen som en självständig reform eller som en del av införandet av ett aktieägarregister, har inte så stora fördelar att det uppväger de beskrivna nackdelarna. Möjligheten att utfärda aktiebrev bör alltså för närvarande inte avskaffas och det bör inte införas något centralt aktieägarregister.”¹²

Systemet med aktiebrev består således tills vidare, vilket innebär att den osäkerhet i rättsläget som råder för transaktioner i kupongaktier utan aktiebrev, också består.

3. Tankarna i litteraturen

I anledning av de uttalanden som Lagberedningen gjorde 1941 i anslutning till förslaget om ett system för brevlösa aktier, påpekade Knut Rodhe 1976 att det förord för analogi med 31 § SkbrL som då framställdes inte senare emotsagts eller ersatts av andra regler.¹³ Rodhes uttalande tog sikte på det fallet att aktiebrev inte alls utställdes. Bo Helander ansåg med hänvisning till Rodhe att ”man får räkna med att denuntiationsregeln även gäller för aktier varå aktiebrev ej utfärdats.”¹⁴ Walin tog fasta på detta uttalande och anförde ”I den mån aktier, som inte finns upptagna i avstämningsregister, förekommer utan att aktiebrev utfärdats vinnas sakrättsligt skydd vid överlåtelse eller

¹² Prop. 2013/14:86 s. 77.

¹³ Knut Rodhe, *Pantsättning av lös egendom – Ett perspektiv på rättsutvecklingen under 1900-talet*, Svensk rätt i omvandling. Studier tillägnade Hilding Eek, Seve Ljungman och Folke Schmidt, AB P A Norstedt & Söners Förlag, Stockholm 1976, s. 432, och även i *Ett på svensk rätt grundat värdepapperslöst system för registrering av aktier och obligationsfordringar*, Festskrift för Curt Olsson, JFT häfte 3-4 1979, s. 416 f.

¹⁴ Bo Helander, *Kreditsäkerhet i lös egendom*, AB P A Norstedt & Söners Förlag, Stockholm 1983, s. 446.

pantsättning genom denuntiation till bolaget (se t.ex. Helander s. 446).¹⁵ I tredje upplagan av Walins Panträtt har uttalandet dock modifierats något – ”vinns sakrättsligt skydd vid överlåtelse eller pantsättning troligen genom denuntiation till bolaget. De flesta författare rekommenderar denna lösning men frågan har inte avgjorts på ett auktoritativt sätt av HD.”¹⁶ Stefan Lindskog gjorde inga reservationer i artikeln Om pant i aktier, utan konstaterade att ”om bolaget inte är VPC-anknutet och inte har utfärdat aktiebrev utgörs det sakrättsliga momentet av denuntiation till styrelsen.”¹⁷ Det skulle också föreligga en plikt för styrelsen att anteckna pantsättningen i aktieboken.

I senare aktiebolagsrättslig litteratur tas frågan inte upp till närmare diskussion. Johansson påpekar att det i aktieboken ska anges huruvida aktiebrev utfärdats, 5 kap. 5 § fjärde punkten ABL, men att i äldre bolag, dvs. bolag som bildats före utgången av år 2005, behöver denna upplysning ges endast om aktiebrev utfärdats efter den 1 januari 2006, 9 § andra stycket ABL promulgationslag. Därefter behandlar Johansson endast aktiebrev.¹⁸ Sandström påpekar att om ”aktiebrev inte har getts ut i kupongbolag kommer förmodligen förvärvarens ställning att bedömas enligt principer om denuntiation till bolaget, jfr 31 § SkbrL. Förvärvaren ska således hos bolagets styrelse anmäla och styrka sitt fång (normalt genom att visa upp köpeavtalet).”¹⁹ Därefter behandlas dock endast reglerna i 6 kap. 8 § ABL och 13, 14 och 22 §§ SkbrL. Något egentligt ställningstagande görs inte. Festskriftsföremålet slutligen har en utförlig genomgång av reglerna för aktiebrev i Rodhes aktiebolagsrätt men tar inte upp de brevlösa transaktionerna.²⁰

Vid en kontroll i aktuella kommentarer till ABL kan noteras att denna fråga inte diskuteras närmare. Norstedts Gula kommentar och Karnov innehåller inget alls medan Lexino konstaterar att förvärvare av aktie utan tillgång till aktiebrev ”torde” uppnå sakrättsligt skydd genom denuntiation till bolagets styrelse i analogi med 31 § SkbrL. Källa för detta uttalande är ovan

¹⁵ Gösta Walin, Panträtt, 2 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm 1998, s. 105.

¹⁶ Gösta Walin, Göran Millqvist, Annina H. Persson, Panträtt, 3 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm 2012, s. 106.

¹⁷ Stefan Lindskog, Om pant i aktier, Festskrift till Jan Sandström, Nerenius & Santéus Förlag AB, Stockholm 1997, s. 316 med not 26 (kursivering borttagen).

¹⁸ Svante Johansson, Svensk associationsrätt i huvuddrag, 12 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm 2018, s. 321 ff.

¹⁹ Torsten Sandström, Svensk aktiebolagsrätt, 7 uppl., Wolters Kluwer, Stockholm 2020, s. 159.

²⁰ Rolf Skog, Rodhes aktiebolagsrätt, 26 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm 2020, s. 134 ff.

nämnda SOU 2009:34 s. 202, vilket således är det förslag om avskaffande av aktiebrev som lagstiftaren valde att inte genomföra.²¹

Rekommendationen är allmänt att denuntiation i analogi med kravet i 31 § SkbrL duger som sakrättsmoment och medför sakrättsligt skydd för förvärvare och panthavare, dels borgenärsskydd, dels det begränsade omsättningsskydd som anges i 31 § andra stycket SkbrL. Någon mera ingående analys har dock inte företagits och i de utredningssammanhang där frågan tagits upp under senare år har osäkerheten i rättsläget påpekats som ett viktigt skäl till avskaffande av aktiebrev i alla aktiebolag.

4. Prejudikat saknas

Högsta domstolen har inte haft tillfälle att pröva frågan men det finns ett hovrättsavgörande att beakta, RH 2004:77, vilket handlade om godtrosförvärv av brevlösa aktier.²² Omständigheterna var följande. STC Interfinans AB (STC) var ensam ägare till samtliga aktier, 3 000 st., i Gripsholms Rederi AB (Gripsholm), och sålde 2 700 st. av dessa till en privatperson G M. Kort därefter sålde G M från sitt innehav 600 st. aktier till en annan person U L. På grund av att STC inte kunde leverera aktiebok och aktiebrev för Gripsholm till G M, hävde denne sitt aktieförvärsavtal, vilket STC accepterade. STC rekonstruerade därefter Gripsholms aktiebok och införde sig självt som ensam ägare till samtliga aktier samt ansökte om dödning av förkomna aktiebrev. Slutligen sålde STC samtliga aktier i Gripsholm till Euroskandic Ltd., medan ännu dödningsförfarandet pågick. Den fråga som uppstod var: Vilken rätt hade U L till 600 aktier i Gripsholm i konkurrens med Euroskandic? Samtliga tre försäljningar och återgången genom hävning skedde utan tillgång till några aktiebrev.

Hovrätten tillämpade 3 kap. 6 § ABL (1975) på det sättet att avsaknaden av aktiebrev omöjliggjorde ett godtrosförvärv för Euroskandic. U L ägde

²¹ Norstedts Gula kommentar av Svante Johansson, Rolf Skog, Sten Andersson, Aktiebolagslagen (2005:551), Juno Version 15, vid 6:8 ABL; Karnov Kommentar aktiebolagslagen av Per Samuelsson, vid 6:8 ABL; Lexino Aktiebolagslag (2005:551) 6 kap. 8 § av Erik Nerep, Johan Adestam, Per Samuelsson.

²² Här kan också nämnas Kammarrätten i Jönköping, Dom 2017-02-14, Mål nr 2843-2844-15, avseende nekad registrering av stiftelse. Länsstyrelsen hade vägrat registrering bl.a. på den grunden att aktier utan aktiebrev inte kunde anses ha "överlämnats" som stiftelsekapital på det sätt som krävs. Kammarrätten tog dock fasta på att bolaget denuntierats och ansåg därmed sakrättsligt skydd ha uppnåtts genom att tillräckligt avskiljande hade skett varför registrering kunde beviljas.

således bättre rätt än Euroskandic till 600 aktier i Gripsholm. Hovrätten utgick från att U L:s förvärv i sig var i sin ordning samt anförde angående 3 kap. 6 § ABL (1975).

”[F]öljande allmänna förutsättningar krävs för att ett godtrosförvärv av aktier vid en försäljning av dessa skall kunna uppkomma. Säljaren skall enligt aktiebolagets påskrift på aktiebrev i fråga i aktieboken vara införd som ägare till aktierna (kravet på *formell legitimation*). Säljaren skall ha aktiebrev i sin besittning (kravet på *besittning*). Säljaren skall överlämna aktiebrev till köparen (kravet på *tradition*).”

Är dessa förutsättningar uppfyllda och föreligger dessutom god tro kan godtrosförvärv ske enligt hovrätten, annars inte. Hovrätten menade att främst intresset för trygghet i omsättningen medförde att det inte kunde tänkas något alternativ till dessa krav på fysisk kontroll över aktiebrev. Domskälens är helt inriktade på frågan om godtrosförvärv, borgenärsskyddsaspekten beaktas synbarligen inte.

5. En diskussion av alternativen

Så vad gäller då? Är det riktigt att avsaknaden av aktiebrev medför en hantering av aktietransaktioner enligt reglerna för enkla fordringar i 3 kap. SkbrL? Det kan noteras att i utrednings- och lagstiftningssammanhang uttalandena har varit påfallande försiktiga medan doktrinen tämligen enhälligt har funnit rättsläget klart och utan egentliga reservationer konstaterat att analogin till enkla fordringar och därmed till 3 kap. SkbrL gäller.

Ett första problem med en sådan lösning är hur frågor kring godtrosförvärv ska lösas. Aktiebrev kan godtrosförvärvas genom hänvisningen till 14 § SkbrL men enkla fordringar kan inte alls godtrosförvärvas. Den enda omsättningsskyddsregeln i 3 kap. SkbrL är 31 § andra stycket som ger skydd för senare förvärvare vid dubbeldispositioner såvida denne varit först med att denuntiera gäldenären (bolaget) och därvid varit i god tro.

Ett andra uppenbart problem är hur de situationer ska hanteras där det bevisligen har ställts ut aktiebrev vid någon tidpunkt, för hela eller delar av aktiekapitalet, men de har förkommit eller i vart fall är på okända avvägar. Hur löser vi då konflikter mellan en förvärvare som förlitat sig på denuntiationen och en tidigare, okänd innehavare som dyker upp med aktiebrev i sin hand?

Ett tredje problem är det påpekande lagstiftaren gör angående osäkerheten i denuntiationsmodellen som sådan och att därmed behovet av att förlita sig på bolagsstyrelsens rätta hantering av inkommande denuntiationer. Denna fråga illustreras på ett tydligt sätt av NJA 2019 s. 94 angående skadeståndsansvar för styrelse i bostadsrättsförening för bristande hantering av uppgifter om pantsättningar. Sådan pantsättning får sakrättslig verkan genom denuntiation till föreningens styrelse i analogi med 31 § SkbrL.²³ Försummar styrelsen denna uppgift så att felaktiga, bristfälliga svar ges då förvärvare av bostadsrätt begär uppgift om belastningar på den aktuella bostadsrätten, blir styrelsen ersättningsskyldig såvida försummelsen utgör oaktsamhet (culpa) och förvärvaren lidit skada på grund därav genom att giltiga, okända panträtter visar sig finnas i bostadsrätten. Frågan är om detta är en tillräcklig och lämplig ordning även för brevlösa aktier eller om reglerna snarare bör verka för ett framtvingande av aktiebrev så att den lagstadgade modellen blir allenarådande. Med andra ord att transaktioner avseende brevlösa aktier inte kan uppnå sakrättslig fullbordan för förvärvare/panthavare annat än genom utställande av aktiebrev.

Med tanke på den fria överlåtbarheten av aktier i 4 kap. 7 § ABL synes det samtidigt oundvikligt att regelsystemet tillåter verksamma transaktioner i aktier utan aktiebrev. Det vore knappast rimligt med en ordning som inte erkände att en brevlös överlåtelse av samtliga aktier i ett bolag – kanske ett dotterbolag – kunde uppnå sakrättsligt skydd mot överlåtarens borgenärer och andra tredje män. Har det aldrig utfärdats några aktiebrev av bolaget men förvärvaren införts i aktieboken och exempelvis överlåtarens konkursbo skulle hävda att överlåtelsen inte är fullbordad, bör det kunna bemötas med påpekanget att inte heller överlåtaren hade några aktiebrev och att rätten att utställa brev följt med bolaget och därmed övergått till förvärvaren såsom obligationsrättslig ägare av bolaget. Det ligger således i dennes hand att ensidigt fullborda förvärvet genom att avkräva bolaget aktiebrev enligt 6 kap. 1 § ABL och denna rättighet bör, liksom andra rättigheter där det finns en prestationsskyldig tredje man (i detta fall bolaget) sakrättsligt följa reglerna för denuntiation enligt 31 § 1 st. SkbrL.

En enkel lösning i andra fall än överlåtelse av hela bolaget, är naturligtvis att anse hänvisningen i 6 kap. 8 § ABL vara exklusiv och inte acceptera några sakrättsliga verkningar på andra förutsättningar än vad som anges i 14 och

²³ Se NJA 1971 s. 66 och Göran Millqvist, *Sakrättens grunder*, 9 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm 2021, s. 174.

22 §§ SkbrL. Önskar aktieägare i aktiebolag som inte är avstämningsbolag överlåta eller pantsätta sina aktier får de se till att ha tillgång till aktiebrev som motsvarar deras innehav och fullborda transaktionen genom överlämnande av breven. I avsaknad härav skulle det inte föreligga något sakrättsligt skydd för förvärvare/panthavare, varken omsättningskydd gentemot andra godtrosvförvärv av aktiebrev, vilka således visar sig existera, eller borgenärsskydd vid insolvens eller utmätning hos överlåtare/pantsättare.

Det givna alternativet härtill är, som framgått, att ta fasta på aktiens karaktär av särskild fordringsrätt (andelsägarrätt) och hantera sakrättsliga frågor i anslutning till 31 § SkbrL, då aktiebrev av någon anledning saknas. Denuntiation till bolaget i analogi med 31 § 1 st. SkbrL, blir då avgörande sakrättsmoment för förvärvares och panthavares borgenärsskydd. Det skulle därmed räcka att, enligt lagtexten, "gäldenären om åtgärden underrättats" vilket är detsamma som "kommit till handa".²⁴ Godtrosvförvärv från en orättmätig innehavare skulle dock inte kunna ske, som påpekas ovan, eftersom det enda fallet av omsättningskydd som anges är dubbelförfoganden företagna av den rättmätige innehavaren, 31 § 2 st. SkbrL.²⁵ En senare förvärvare uppnår i detta fall sakrättskydd om han är först med att denuntiera gäldenären (bolaget) om sitt förvärv och då är i god tro om den tidigare överlåtelsen. Är dessa förutsättningar uppfyllda gör han ett godtrosvförvärv, annars vinner den förste förvärvaren.

Detta alternativ med denuntiation väcker dock frågan om gränsdragning mellan de fall där denuntiation duger och de fall där 6 kap. 8 § ABL anger kraven. Om en överlåtare/pantsättare har tillgång till aktiebrev ter det sig onekligen diskutabelt om en förvärvare/panthavare trots uteblivet besittningstagande till aktiebrev kan uppnå sakrättsligt verksam äganderätt/panträtt genom denuntiation. Ett förfogande av ägaren över aktiebrev efter denuntiation måste rimligen kunna ha verkan enligt 6 kap. 8 § ABL och således undergrävs detta stadgande på ett olyckligt sätt om även denuntiation duger i de fall inga hinder föreligger för tradition av aktiebrev.

Det sist sagda leder till att möjligen båda alternativen kan vara tillämpliga men att det fysiska innehavet av aktiebrev har företräde vid konkurrens. I den mån breven existerar och det exempelvis visar sig att de innehas av en för bolaget och andra berörda okänd person, som gjort ett förvärv av dem i god

²⁴ Gösta Walin, Johnny Herre, Lagen om skuldebrev m.m., Juno version 4, under 31 § vid not 78.

²⁵ Jfr Torgny Håstad, Sakrätt avseende lös egendom, 6 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm 1996, s. 77 och 86.

tro, skulle det förvärvet gälla, jfr 14 § SkbrL, framför sådana transaktioner som fullbordats genom denuntiation till bolaget. Likaså skulle 22 § 1 st. SkbrL (besittningen) avgöra den sakrättsliga konkurrensen i pantsättarens konkurs då det visar sig att breven existerar och innehas av viss person. Om aktiebrev däremot inte kommer fram utan förblir borta skulle det innehav som denuntierats bolaget accepteras och aktierna anses tillhöriga denne förvärvare/panthavare. Denna lösning ter sig mest trolig eftersom den medför att aktierna inte är helt paralyserade trots att de inte kan lokaliseras fysiskt, den rimmar också väl med dödningsreglerna, se strax nedan. Har det genomförts en transaktion som fullbordats endast genom denuntiation till bolaget innebär det visserligen en risk eftersom den konkurreras ut av ett påvisat faktiskt innehav av aktiebrev men om så inte visar sig vara fallet gäller den denuntierade transaktionen fullt ut sakrättsligt.

6. Dödningsförfarandets betydelse för bedömningen

Ett dödningsförfarande enligt lagen (2011:900) om dödande av förkommen handling (DödL) påverkar inte bedömningen av om överlämnande av aktiebrev är nödvändig betingelse för uppkomsten av sakrättslig fullbordan av överlåtelse och pantsättning.²⁶ Om det skulle förhålla sig på det sättet att aktiebrev faktiskt existerar och innehas av någon okänd person fortsätter detta innehav att vara legitimerande och sakrättsligt avgörande så länge dödningsförfarandet pågår.²⁷ Det innebär att förändringar också kan ske i innehavet med full sakrättslig verkan genom tradition. Med andra ord är läget detsamma som förordats strax ovan genom att transaktioner som genomförs under dödningsförfarandet är giltiga och skall läggas till grund för den sakrättsliga bedömningen såvida aktiebrev dyker upp och visar sig innehas av någon som förvärvat dem med besittningstagande i god tro.

Sedan dödningsförfarandet fullbordats och aktiebrev dödförklarats gäller enligt 11 § DödL, att det fysiska innehavet av aktiebrev inte ger försteg för innehavaren i något avseende.²⁸ Vilken rätt en innehavare eventuellt kan

²⁶ Dödningslagen från 2011 ersatte motsvarande lag från 1927 i samband med överflyttningar av ärenden från domstolarna till förvaltningsmyndigheter men innebar inga materiella förändringar utan avsåg främst förfaranderegler, prop. 2010/11:119 s. 54.

²⁷ Jfr ang. 1927 års lag Gösta Walin, Lagen om skuldebrev m.m., P. A. Norstedt & Söners förlag, Stockholm 1977, s. 306.

²⁸ NJA II 1927 s. 331, den kommitté som utarbetade lagförslaget anförde: ”Att en handling blivit, såsom det i 8 § heter, genom beslut av rätten dödad, innebär, på sätt av själva uttryckssättet framgår, att därest handlingen mot förmodan fortfarande skulle finnas i

ha gentemot sökanden i dödningsärendet och gentemot bolaget är separata frågor som får avgöras utifrån den relation innehavaren har eller har haft med bolaget och med sökanden.²⁹

behåll, dess innehav icke längre utgör något bevismedel eller grundar någon rätt för den, som har eller kan få handlingen i handom.”

²⁹ Se Walin, a.a. s. 306 f.